

Name : Marvudey Karman, Kuna.

Sem : Sem - 1

Roll no : 156

Subject : COC course B&F

Paper code : MJ - BAF - 101

Paper name : COC course B&F

PRN NO : COC2025156

પ્રશ્ન-1 આર. જી. આઈની નાકાડીય નીતિ સમજાવો

પુસ્તાવના :- રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (RBI) ભારતનું કેન્દ્રીય બેંક છે. જે 1935 માં સ્થાપિત થયું હતું. તેનું મુખ્ય કાર્ય ભારતની આર્થિક સ્થિતિ બજાવવાનું છે. તેમાં નાકાડીય નીતિ એક મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે. નાકાડીય નીતિ દ્વારા RBI આર્થિક વૃદ્ધિ, મોંઘવારી ના ભયમાં, શેજારી અને નાકાડીય નીતિ દ્વારા RBI આર્થિક વૃદ્ધિ, મોંઘવારી ના ભયમાં, શેજારી અને નાકાડીય બેંકની સ્થિતિ પર અસર કરે છે. આ નીતિને RBI ની મોનિટરી પોલિસી ડિપાર્ટમેન્ટ (MPD) દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે. જે 2016 માં રચાયેલો છે અને તેમાં 6 મહત્તી હોય છે.

* નાકાડીય નીતિ શું છે ?

નાકાડીય નીતિ એ એક એવા સાધનોના સમૂહ છે જેમાં ડિપોઝિટ રાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થ બેંક દ્વારા એકત્રીત નાકાડા પુરવઠાને મર્યાદિત કરવા અને આર્થિક વિકાસને ડોમિનન્ટ આપવા માટે કરવામાં આવે છે.

* નાકાડીય નીતિના પ્રકારો :

- ① વિસ્તારવાદી નાકાડીય નીતિ
- ② સંકોચવાદી નાકાડીય નીતિ
- ③ તરમ્મ નાકાડીય નીતિ.

2. संशोधनवादी नाशांडीय नीति :-

(पैसा धरती, व्याज वधारी, मोंधवारी शब्द)

लक्षणा

व्यक्ति

● उद्देश्य	- मोंधवारी नियंत्रण - अर्थतंत्राचे 'अविचारी' धर्माचे जबाबदारी.
● साधनांचे उपयोग	- रपो-रेप वधारी - CRR / SLR वधारी - OMO द्वारा जोन्स वधारी - रपर्स रपो वधारी.
● असर	- लोन मोंधी → अर्थ धरते - डेडिट धरते → मांग धरते - मोंधवारी.
● प्रेरणा	- वृद्धि धामी पडी शब्द.
● उदाहरण	- मोंधवारी 7.8% → रपो रेप 6.50% सुधी. - OMO ची 2 लाख करोड शीष्टाया → CPI 5% नीचे आणी.

3. તટસ્થ નાણાકીય નીતિ :-

(સંતુલન બળવી - ન વધારો , ન ઘટાડો)

• લક્ષ્યા

વહાનિ

• ઉદ્દેશ્ય

- મોંઘવારી અને વૃદ્ધિ વચ્ચે સંતુલન.

• સ્થિતિ

- વ્યારે અર્થતંત્ર સ્થિર હોય
(CPI - 4%, GDP - 7%)

• સાધનો

- રૂપમાં હોઈ ફેરફાર નહીં
- નિષ્ક્રિય રાખવી.
- OMO / MSF નો અપાઈલ ઉપયોગ

• અસર

- અર્થતંત્ર સ્થિર ગાલચે યાત્રિ.

• ઉદાહરણ

- ઓક્ટોબર 2025 માં
RPI 6.50% પર, CPI 4.8%
GDP 7% → "Neutral stance"

* નાણાકીય નીતિના મુખ્ય ઉદ્દેશો.

- RBI ની નાણાકીય નીતિના મુખ્ય ધ્યેયો નીચે મુજબ છે.
- ૧. મોંઘવારી નિયંત્રણ :- RBI નો પ્રાથમિક ધ્યેય ૫% મોંઘવારી નિયંત્રણ છે, જેની $\pm 2\%$ ફ્લોરબંધ છે. આ ૨૦૨૬ ના નાણાકીય નીતિ ફેમવર્ક દ્વારા નક્કી થયું છે.
- ૨. આર્થિક વૃદ્ધિ :- જીડપ વૃદ્ધિને પ્રોત્સાહન આપવું, જામ કરીને નબળી વૃદ્ધિની સમય.
- ૩. નાણાકીય સ્થિરતા :- બેંકોમાં પુંજની પર્યાપ્તતા, લિક્વિડિટી અને નાણાકીય ક્ષેત્રનું જોખમ ઘટાડવું.
- ૪. રોજગારી અને ધિમમય દર :- રોજગારી વધારવી અને રૂપિયાના મૂલ્યને સ્થિર રાખવું.

* નાણાકીય નીતિના સાધનો :-

→ RBI તેની નાણાકીય નીતિને અમલમાં મૂકવા માટે પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ સાધનોની ઉપયોગ કરે છે. આ સાધનો દ્વારા RBI લિક્વિડિટી, બ્યાજ દર, અને બેંકોની ડેડિટ આપવાની શક્તિને નિયંત્રિત કરે છે.

1. પ્રવચન - સાધનો

સાધનો	વધુ	ઉદ્દેશ્ય	અસર	કેલેન્ડર (2023)
રિપો-રેપ (Repo - Rate)	રબી લેંડીમાં નુકસાનની લાભ છે તેમાં પરની વ્યાજ દર બેંકો તેમની સ્વચ્છતાથી રબીને ગીરવે ત્રીજી લોન લે છે.	મોંઘવાળી ભયગ્રાહી અને વ્યાજ દરોને ગંધારીકા	વધારો → લોન મોંઘી → કુલર ઘટે → મોંઘવાળી ઘટે → લોન સમી કુલર વધે → વધુ વધે.	6.50% (ઓક્ટોબર 2023માં અણવાળેલ)
રિવર્સ રેપો - રેપ (Reverse Repo - Rate)	રબી બેંકો પાસેથી આરોધના નાણાં લે છે તેમાં પરની વ્યાજ દર.	ભજન-મોંઘી જેમાં સીધી સેવા	બેંકોને રબીમાં જેમાં જમાં ડચ્ચા ડોલાન → રાહિયડરી ઘટે	6.25% (રિપો રેપો) 0.25% (ઓર્ગો)
કેરા રેટર્વ રેસિયો	બેંકોએ તેમની જમાં રબીમાં રબીમાં જમાં રાખવા.	લક્ષ્મી કુલર આપવામાં શામળા ઘરાણી / વધારવા	વધારો → વધારો → વધુ કુલર	4.50 (રબી)
એન્ડ્યુરની રાવકીલકી રેસિયો (SLR)	બેંકોએ તેમની નેર કિમોન્ટ મેન્ડ રાઇમ ભાગેલાયકી ભગી ની રકો અચ્ચારી બોન્ડ્સ, ગીલ્ડ વગેરેમાં રાખવા.	બેંકોની સ્વચ્છતા અને નાણાકીય વિશ્વાસને ભયગ્રાહી	બેંકોને સુરક્ષીત અચ્ચારીમાં રાહિયા કરાવે.	18:00%
માર્કિનલ સ્ટોરેજ ફેરમાલકી	બેંકો ઇમિસચ્ચોમાં સ્વચ્છ + 0.25% પર રબી પાસેથી લોન લઈ શકે.	રાહિયાલકી ઇરેલોમાં મદદ	લક્ષ્મી આભમ ઉપાય આપે.	6.75%

2. પરોક્ષ-સાધનો

સાધન	વહાન	ઉદ્દેશ્ય	ઉદાહરણ
- ઓપન માર્કેટ ઓપરેશન્સ (OMO)	RBI સરકારી બોન્ડ્સ જાહેર / વેચે છે.	બંધરમાં લિક્વિડિટી વધારવી - ધરાડવી	ખરીદી → પૈસા બંધરમાં → લિક્વિડિટી વધે. વેચાણ → પૈસા શોષાય → મોટાવારી થઈ.
- માર્જિનલ રિડવાયમેન્ટ્સ	ડિસ્કોન્ટ લેન પર ઝીરો મૂડવાની રકમ વધારવી.	ચોક્કસ સેક્ટરોમાં ડેડિટ ધરાડવી.	રખલ એસ્ટેટમાં બહાન છે તે માર્જિન વધારી.
- મોરલ સુલેશન	RBI બેંકોને સલાહ / દબાણ આપે છે.	નીતિનું પાલન કરાવવું.	"ટૂપ ફોગને વધુ લેન આપો"
- ડેડિટ રિશનિંગ	RBI ચોક્કસ સેક્ટરો માટે ડેડિટ મર્યાદા નક્કી કરે.	અનાવરણ ક્ષેત્રોમાં ડેડિટ ધરાડવી.	લક્ષ્મી ઠાકર લેન પર મર્યાદા.

3. અન્ય મહત્વના સાધનો

સાધન	વહાન	ઉપયોગ
- લિક્વિડિટી એડજસ્ટમેન્ટ ફેસિલિટી ટર્મ રિપો ઓપરેશન્સ	રિપો + રિવર્સરિપો સંયોજન	સોજની લિક્વિડિટી ગિયરમંડા.
- વેરીયેબલ રેટ રિપો	ચલ વ્યાજ દર સાથે રિપો.	મધ્યમ ગણનાની લિક્વિડિટી.
		લિક્વિડિટી શોષણ.

* મીનીટરી પોલિસી ડમિટી (MPC)

- રચના :- ગવર્નર , ડેપ્યુટી ગવર્નર અને ૫ મિલ્કાતી .
- જોડકો :- વર્ષમાં ૬ વખત , જેમાં નાડાકીય નીતિના રિઝીલ્ચુરાન પર મતદાન થાય છે.
- અંદાજિત ભંડારિય પડવા : મીરાલાગે સ્ટેન્ડલેશન થર્ગોચિંગ પર આધારીત , જેમાં આર્થિક ડેરા (CAGR, CPI, IIP) યિક્ષેપ્કા ડગલામાં આપે છે.
- સુપરશુભિ : ૨૦૨૬ સુધીમાં , MPC ની જોડકોમાં મોંઘવારી અને વૈશ્વિક અસરો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત થયું છે.

* નાડાકીય નીતિની વિવિધ અસરો :-

નાડાકીય નીતિ એ કેન્દ્રીય જોડ (RBI) ડરા અપનાવવામાં આવતી નીતિ છે. જેમાં પૈસાના પુષ્પકા , વ્યાજદર અને જોડકોમાં પુવાદને ભંપંશિત કરીને અર્થતંત્રને પુલાચિત ડગલામાં આપે છે. તેમી અર્થતંત્ર પરની મુખ્ય અસરો નીચે મુજબ છે:

૧. આર્થિક સ્થિતિ
- વિસ્તરકાકારી નીતિ - વ્યાજદર ઘટાડીને અને પૈસાનો પુષ્પકા વધારીને રોડાકા અને જર્ચ વધે છે , જેમાંથી CAGR સ્થિતિ થાય છે.
- સંકોચનકારી નીતિ - વ્યાજદર વધારીને જર્ચ અને રોડાકા ઘટાડે છે , જે સ્થિતિ થીમી પાડી રાકે છે.

૨. ઠુગાણી :-

નીચા વ્યાજદરથી માંગ વધે છે. જેનાથી ઠુગાણી વધી રાખે છે.

ઉંચા વ્યાજદરથી માંગ ઘટે છે, જે ઠુગાણાને મિથાનમાં રાખે છે.

૩. લેરોજ્જારી :-

વિસ્તરણકારી નીતિથી વ્યવસાયો વધુ રોકાણ કરે છે, જેનાથી નોડરોજ્જારી વધે છે અને લેરોજ્જારી ઘટે છે.

સંકોચનકારી નીતિથી રોકાણ ઘટે છે, જે લેરોજ્જારી વધારે છે.

૪. વિમિમથ-દર :-

ઉંચા વ્યાજદરથી વિદેશી મૂડી આકર્ષણ ઘટે છે, જેનાથી રૂપિયા મજબૂત થાય છે.

નીચા વ્યાજદરથી મૂડી બહાર વધે છે, જે રૂપિયાને નબળાં પાડે છે.

૫. રોકાણ અને બચત :-

નીચા વ્યાજદરથી લાભ સસ્તી થાય છે, જે રોકાણને પ્રોત્સાહન આપે છે.

ઉંચા વ્યાજદરથી બચત વધે છે, પરંતુ રોકાણ ઘટે છે.

૬. બેંકિંગ અને નાણાકીય સ્થિતિ :-

CRR, SLR જેવા સાધનોથી બેંકોની લિડિવલિટી મિથાનમાં થાય છે.

અતિ વિસ્તરણકારી નાણાકીય સ્થિતિ ઘટે રાખે છે.

* નાહાંકીય નીતિની સામાન્ય લોડો પરની અસરો.
 નાહાંકીય નીતિ (RBI દ્વારા રેપો રેટ, (RR વગરિના ફેરફાર) સીધી રીતે લોડોને અસર કરે છે પરંતુ તેની અચર સામાન્ય લોડોના શીજિંદા જીવનમાં પહા પડે છે.

અસરનું ક્ષેત્ર	વિસ્મરકાકારી નીતિ (રેટ ઘટે)	શંકોચનકારી નીતિ (રેટ વધે)
ભોગ અને EMI	ભોમીકાર ભોગે સમી → EMI ઘટે	EMI વધે → ભોગે વધે
અચત અને FD	અચત જાતા FD પર વ્યાજ ઘટે → અચતનું વખતર ઓછું	FD પર વ્યાજ વધે → વસીલ નાગરિની ફાપદો.
ખરીદી અને અર્થ	સમી ભોગે → કાર, ઘર, મોબાઇલ	મોંઘી ભોગે → અર્થ ઘટે, અર્થે અર્થે.
નોકરી અને આવક	વ્યાવસાય વધે → નોકરીઓ વધે, પગાર વધારી.	મંદી → છટકો, પગાર ફીઝ.
દુગાવો અને કિંમતો.	વસ્તુઓ મોંઘી → દાખ-રાકલાખ-ના ભાવ વધે.	કિંમતો ઘટે → અર્થેમાં રાહત.
શરેખખર, મથુરથુઅલ ડંડ	વસ્તુ શેકાકા વધે → અખર ઉછળે	ખેરોકા ઘટે → અખર ઘટે.

* નાણાંકીય નીતિની વ્યાપારીય પરની અસરો

નાણાંકીય નીતિ વ્યાપારીયને સ્ટોક, ડોમોડેટી, ફોરેક્સ, લોન્ડ અને ડેરિવેટિવ્સ માર્કેટમાં સીધી-પરોક્ષ અસર કરે છે. અસરો વિસ્તરકારી નીતિ પર આધારીત છે.

અસરનું ક્ષેત્ર	વિસ્તરકારી નીતિ (નીચા વ્યાજદર)	સંકોચકારી નીતિ (વધુ વ્યાજદર)
સ્ટોક માર્કેટ	લોભ અમી → હોપરેટ નફો વધે → ખુલ્લુ માર્કેટ	લોભ મોઢી → ખર્ચ ઘટે → બંદ માર્કેટ
ડોમોડેટી	નીચા રેટ → ગોલ્ડમાં સ્ટોકા વધે, ફુડ માંગ વધે	વધુ રેટ → ગોલ્ડ ઘટે; ફુડ માંગ ઘટે.
ફોરેક્સ (INR/USD)	રૂપિયા નબળો → એક્સપોર્ટ્સને ફાયદો; ઇમ્પોર્ટ્સને નુકસાન	રૂપિયા મજબુત → ઇમ્પોર્ટ્સને ફાયદો; એક્સપોર્ટ્સને નુકસાન
લોન્ડ / ડેરિવેટિવ્સ માર્કેટ	લોન્ડ ટીક વધે → લોન્ડ ડિમાન્ડ વધે	ટીક વધે → લોન્ડ ડિમાન્ડ ઘટે.
વોલેટાઇલિટી	અધી અમિતિતા → લો વોલેટાઇલિટી	વધુ અમિતિતા → ઘટ વોલેટાઇલિટી

* નાણાંકીય નીતિની આપાત અને મિડાસકારો પરની અસરો

નાણાંકીય નીતિ મુખ્યત્વે વિમિમપ-દર, વ્યાજદર અને અર્થસંક્રમની માંગને પ્રભાવિત કરીને આપાત અને મિડાસ પર અસર કરે છે. તેમી અસર વિસ્તરકારી અને સંકોચકારી નીતિ પર આધારીત છે. નીચે કિતવાર સંગ્રહવું છું.

- 1. વિભિન્ન-દર પર અસર (પ્રાથમિક અસર)
- વિસ્તરણકારી નીતિ (નીચા વ્યાજદર)

- વિદેશી મૂડી જદાર વધે છે, જેમાંથી સ્થાનિક કરન્સી નક્કી પડે છે.
- મિડાસકારી મારે : મિડાસ સસ્તી થાય છે, વિદેશી જાગ્રમાં સ્પર્ધા વધે છે → મિડાસ વધે, નફો વધે.
- આયાતકારી મારે : આયાત મોંઘી થાય છે → જર્ચ વધે, માર્જિન ઘટે અથવા આયાત ઘટે.

- સંકોચનકારી નીતિ (ઉંચા વ્યાજદર) :-

- વિદેશી મૂડી આકર્ષાય છે, જેમાંથી કરન્સી મજબુત થાય છે.
- મિડાસકારી મારે : મિડાસ મોંઘી થાય છે, વિદેશી જાગ્રમાં સ્પર્ધા ઘટે → મિડાસ ઘટે, નફો ઘટે.
- આયાતકારી મારે : આયાત સસ્તી થાય છે → જર્ચ ઘટે, માર્જિન વધે અથવા આયાત વધે.

- 2. માંગ અને ફુગાવો પર અસર (પરોક્ષ અસર)

- વિસ્તરણકારી નીતિ : અર્થતંત્રમાં માંગ વધે છે, જેમાંથી પ્રથમક વસ્તુઓની માંગ વધે → આયાત વધી શકે. પરંતુ ફુગાવો વધે તો મિડાસકારીના જર્ચ વધે.

- ક્રેડિટની નીતિ :- માંગ ઘટે છે → આયાત ઘટે .
દુગાવો મિથમકામાં રહે તો મિથમકારને સ્થર ડિ'મનમાં
લાભ મળે .
- ૩. ડેડિટ અને રોકાણ પર અસર :
 - જો વ્યાજદરથી લેન સસ્તી થાય છે → મિથમકારો અને આયાતકારો
લેને વ્યાવસાય વ્યાસ્તારી શકે, પરંતુ વ્યાજપ્રય દરની અસર
વધુ મુજબ હોય છે.
 - જો વ્યાજદરથી ડેડિટ મોંઘું થાય છે → વ્યાવસાયિકોના વ્યાસ્તારમાં
અડચણ, જે આયાત - મિથમકારને અસર કરે.

